

زن

فاطمه فاطمه است

دکتر
علی
شریعتی



سیهوان

سرشناسه	شریعتی، علی، ۱۳۱۲ - ۱۳۵۶.
عنوان و پدیدآور	زن / علی شریعتی.
مشخصات نشر	مشهد: سپیده‌باوران، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری	۳۲۶ ص.
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۹۰۱۸۷-۹-۶
یادداشت	فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.
موضوع	فاطمه زهرا (س)، ۹۱۳ قبل از هجرت - ۱۱ ق.
موضوع	اسلام - - تجدید حیات فکری
موضوع	اسلام - - مقاله‌ها و خطابه‌ها
موضوع	زنان در اسلام
رده‌بندی کنگره	BP ۲۷/۲
نشانه اثر	۲ ف ۴ ش /
رده دیویی	۲۹۷ / ۹۷۳



زن

علی شریعتی

طرح جلد	پریسا تشکری
حروف‌نگاری	معصومه احمدی
نمونه‌خوانی	غلام‌رضا ابراهیمی - سعیده جامع
ویرایش	محمدکاظم کاظمی
صفحه‌آرایی	علی جمفری
چاپ اول	بهار ۱۳۸۹
شمارگان	۲۰۰۰ نسخه
لیتوگرافی و چاپ	گوتنبرگ
صحافی	نشر خراسان
نشانی	مشهد، چهارراه شهدا، خیابان آزادی ۲
	مجمع گنجینه کتاب، کتاب آفتاب
تلفن	۲۲۲۲۲۰۴ - ۲۲۲۸۶۱۳ (۰۵۱۱)
نشانی الکترونیکی	www.abook.ir
پست الکترونیکی	info@abook.ir
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۹۰۱۸۷-۹-۶
ISBN	978-600-90187-9-6
حق چاپ محفوظ است.	

فهرست

۷	یادداشت ناشر در چاپ حاضر
۹	یادداشت ناشر در چاپ پیشین
۱۱	فاطمه فاطمه است
۱۵	سخنی با خواننده
۱۸	چگونه باید بود؟
۲۱	نبوغ و حقیقت پرستی
۲۸	ما و مردم
۲۹	عقل و عشق
۳۰	اشک: شهادت عشق
۴۳	کدام؟ خاندان علی؟ روشنفکر؟ یا مردم؟
۵۳	سه چهره زن
۵۵	اهل و ناهل
۵۶	مذهب و سنت
۵۹	سنت پیغمبر اسلام
۶۰	روش ویژه پیغمبر
۶۱	سه روش مشخص
۶۶	رنالایسم، وسیله‌ای در خدمت ایدئالیسم

۶۷	کنکو بیناژ - صیغهٔ فرهنگی
۷۴	نه ایدنالیسم، نه رئالیسم، بلکه هر دو!
۸۳	دو «قالب آدم‌ریزی»
۹۰	همدستی ارتجاع و استعمار
۹۶	زن در نقش فرهنگی و پایگاه اجتماعی عصر جدید
۱۰۰	تنهایی
۱۰۲	تشکیل خانواده
۱۰۵	زن در نظام مصرفی، جنسیت به جای عشق
۱۰۷	و اما در شرق؟
۱۰۹	زن در این هجوم چه نقشی داشت؟
۱۱۰	ستمگر و ستم‌پذیر
۱۲۱	فریاد استعمار
۱۲۳	چه کنیم؟
۱۲۴	فاطمه
۱۳۲	چگونه؟
۱۳۴	فاطمه
۱۳۸	مام پدرش
۱۵۱	هجرت
۲۲۱	انتظار عصر حاضر از زن مسلمان
۲۵۷	سمینار زن
۲۵۹	جلسهٔ اول
۲۶۲	جلسهٔ دوم
۲۶۹	جلسهٔ سوم
۲۷۵	ضمیمه‌ها
۲۷۷	حجاب
۳۰۱	نامنامه

یادداشت ناشر در چاپ حاضر

اهمیت و ارزش آثار دکتر علی شریعتی، به ویژه کتاب حاضر، ما را واداشت که متن کتاب را با دقت و مراقبتی ویژه در ویرایش و کتاب‌آرایی، به چاپ رسانیم و همین به واقع انگیزه اصلی ما برای انتشار کتاب بود، تا متن منقّحی را تقدیم جامعه کتاب‌خوان کنیم.

مبنای چاپ حاضر، کتاب «زن» از دکتر علی شریعتی است که زیر نظر «دفتر تدوین و تنظیم مجموعه آثار معلم شهید دکتر علی شریعتی» با عنوان فرعی «مجموعه آثار ۲۱» از سوی انتشارات چاپخش به چاپ رسیده و نسخه معتبر این اثر به حساب می‌آید.

در این چاپ، بیشترین سعی ما بر نمونه‌خوانی دقیق و ویرایش فنی اثر بوده است. البته این ویرایش صرفاً به حوزه رسم الخط، نقطه‌گذاری و پاراگراف‌بندی محدود شده است و جز آن، از هر گونه تصرّفی در متن پرهیز کرده‌ایم.

در متن کتاب، کاربرد بیش از حد ضرورت گیومه و علامت تعجب حس می‌شود. طبق قواعد و هنجارهای نگارش و ویرایش، می‌باید بیشتر این علامتها

را برمی‌داشتیم، ولی با توجه به این که اینها برای تأکید بر کلمات بوده و در تصویرهایی که از اصلاحات دکتر بر روی متن تاییی در چاپ قبلی آمده است، تأکید ایشان بر این علایم پیداست، آنها را باقی گذاشتیم. اما در نقل قول‌ها که گاهی با گیومه، گاهی با خط تیره و گاه بدون هیچ علامتی آمده بود، تا حد ممکن شیوه یکسانی را اعمال کردیم.

در بازخوانیهای چندبارهٔ متن به وسیلهٔ افراد مختلف گروه ویراستاری، در مواردی خطاهای تاییی در متن چاپی مورد تأیید از سوی «دفتر تدوین و تنظیم...» نیز یافت شد که می‌باید اصلاح می‌شد. ما این موارد را غالباً فقط در پاورقی یادآور شدیم تا تصرفی در متن نکرده باشیم، مگر در مواردی که اشتباه تاییی محرز بود و با تذکر در پاورقی، متن را اصلاح کردیم. پاورقیهایی که افزودهٔ این چاپ است، با قید «ویراستار» و با علامت * مشخص شده است. کلمهٔ «متن» در آنها به متن چاپی مورد استفادهٔ ما - که مشخصاتش را ذکر کرده‌ایم - اشاره دارد. به هر حال به نظر می‌رسد که چاپهای پیشین این کتاب، با همه اعتبار و اهمیتی که دارد و با همه تلاشی که از سوی «دفتر» برای سلامت و درستی‌شان صورت گرفته است، خالی از اشتباههای تاییی و نگارشی نیست.

ما امیدواریم که چاپ حاضر با این دقت و وسواس‌گونه‌ای که در کار داشته‌ایم، گامی به جلو باشد و ما بتوانیم رضایت خوانندگان گرامی را جلب کنیم. با این هم مدعی بی‌خطا بودن مطلق در این کار نیستیم و رهنمودهای اهل بصر را با جان و دل خریداریم.

نشر سپیده‌باوران

یادداشت ناشر [در چاپ پیشین]

مجموعه حاضر از سه بخش اصلی و یک بخش ضمیمه ها تشکیل شده است. این بخشها عبارت اند از:

۱. فاطمه فاطمه است. این بخش، نخست به صورت سخنرانی در تاریخ ۱۳۵۰/۴/۱۴ در تالار حسینیة ارشاد ارائه شده و سپس - همان طور که مقدمه آن نشان می دهد - توسط معلم شهید تکمیل گردیده و به صورت کتاب درآمده است.

۲. انتظار عصر حاضر از زن مسلمان. این سخنرانی در تاریخ ۱۳۵۱/۴/۴ در تالار حسینیة ارشاد عرضه شده، و متن موجود در این مجموعه از روی نوار سخنرانی پیاده گردیده است.

۳. سمینار زن. این بخش شامل سخنان دکتر شریعتی است که در سمینار زن در ایام فاطمیة سال ۵۱ (۲۲ و ۲۳ و ۲۴ تیرماه) ایراد گردیده است. در این سمینار علاوه بر معلم شهید، افراد دیگری نیز شرکت داشته اند که اسامی آنها در لابه لای سخنان معلم شهید آمده است. لازم به تذکر است که در سمینار مزبور،

معلم شهید علاوه بر ارائه نظریات خود به جمع‌بندی و توضیح برخی از نظرات سخنرانان دیگر نیز پرداخته است.

۴. ضمیمه‌ها. این بخش از یک قسمت تشکیل شده است که عبارت است از متنی که از یک نوار گفت‌وگوی خصوصی پیاده شده است. این گفت‌وگو در زمستان سال ۱۳۵۵ (پس از آزادی دکتر از زندان) انجام گرفته و تحت عنوان «حجاب» معروف گردیده است. در این قسمت موضوعات مختلفی مورد بحث قرار می‌گیرد، ولی چون قسمت اعظم آن با مطالب بخشهای اصلی هماهنگی و نزدیکی دارد، به این مجموعه ضمیمه شده است.



در پایان ذکر نکات زیر را ضروری می‌دانیم.

۱. در بخشهای مختلف این مجموعه، هر جا که برای فهم بهتر مطلب، افزودن کلمه یا عبارتی ضروری تشخیص داده شده است، «دفتر» برای نشان دادن آن از علامت [] استفاده کرده است.

۲. در مواردی که کلمه یا کلماتی در نوار قابل شنیدن یا حدس زدن نبوده، به جای آن از علامت ...* استفاده شده است.

۳. در بخش ضمیمه‌ها برخی از سؤالات مختصر شده‌اند و نیز سؤالات و محاوره‌های کوتاه غیر ضروری یا نامفهوم حذف گردیده‌اند و به جای آنها علامت «...» در ابتدای برخی از پاراگرافها به کار گرفته شده است. در این گونه موارد غالباً ادامه سخنان معلم شهید به گونه‌ای دربرگیرنده سؤالات مزبور نیز بوده است.

دفتر تدوین و تنظیم

مجموعه آثار معلم شهید دکتر علی شریعتی

فروردین ماه ۱۳۶۱

فاطمه فاطمه است

سخنی با خواننده

آنچه می‌خوانید سخنرانی من است در حسینیه ارشاد. ابتدا خواستم گزارشی بدهم از تحقیقات پروفسور لویی ماسینیون درباره شخصیت و شرح حال پیچیده حضرت فاطمه و به خصوص اثر عمیق و انقلابی خاطره او در جامعه‌های مسلمان و تحولات دامن‌دار تاریخ اسلام، اختصاصاً برای دانشجویانیم در کلاس درسهای «اسلام‌شناسی» ارشاد.

به مجلس که آمدم، دیدم - به جز دانشجویان - بسیاری دیگر هم آمده‌اند و چهره مجلس مسئله فوری‌تری را ایجاب می‌کند. بر آن شدم که به این سؤال مقدر - که امروز به شدت در جامعه زنان ما مطرح است - جواب بگویم که: «چگونه باید شد؟»

زنانی که در قالبهای سنتی قدیم مانده‌اند، مسئله‌ای برایشان مطرح نیست و زنانی که قالبهای وارداتی جدید را پذیرفته‌اند، مسئله برایشان حل شده است. اما در میان این دو نوع «زنان قالبی»، آنها که نه می‌توانند آن شکل قدیمی موروثی را دیگر تحمل کنند و نه به این شکل جدید تحمیلی هرگز تسلیم شوند، چه باید بکنند؟

اینان می‌خواهند خود را انتخاب کنند، خود را بسازند، الگو می‌خواهند، نمونه‌ایدئال. برای اینان، مسئله «چگونه شدن» مطرح است. و فاطمه با «بودن» خویش، پاسخ به این پرسش است.

خواستم به توصیف تحلیلی از «شخصیت» حضرت فاطمه اکتفا کنم. دیدم که کتاب‌خوانان و روشنفکران ما «شرح حال» وی را نمی‌دانند و حتی مردم مذهبی ما از او جز «ناله» نشنیده‌اند. ناچار کوشیدم تا حدی که در توان ناچیز اندیشه و قلم من است، این کمبود را جبران کنم. این است که رساله حاضر - که همان کنفرانس است که بخش دوم آن بسط بیشتر یافته - حاوی شرح حال مستندی از این شخصیت محبوب ولی «ناشناخته» یا «بدشناخته» است.

در این شرح حال، تکیه اساسی‌ام بر اسناد کهن تاریخی است و در آن‌جاها که مسائل اعتقادی و قاطع تشیع مطرح می‌شود، من مأخذ را از اهل تسنن انتخاب کرده‌ام. چه، تشیعی که از منابع تسنن برآید، از نظر علمی و تاریخی تردیدناپذیر است و چهره «مظلوم» و «معترض» فاطمه - آینه تمام‌نمای تشیع علی - در چشم اعتراف تسنن، برای هر حقیقت‌جوی دیرباوری، قدر مسلم!

آنچه می‌خوانید یک سخنرانی بوده است و آن هم سخنی که در جو آن «جمع» و تداعی این «وضع» جرقه زده است و بالبداهه ایراد کرده‌ام و شرح حالی نیز که بدان پیوسته است در تکمیل آن، نوشته‌ای است سریع که یک‌شبه نوشته‌ام و این است که بیش از «تلقی یک کنفرانس» توقعی ندارم و از این رو نمی‌توانم گفت که از انتقاد بی‌نیاز است؛ بلکه برعکس، سخت نیازمند است و چشم به راه صاحب‌نظران پاکدل؛ آنها که از «راهنمایی خدمتگزاران» بیشتر لذت می‌برند تا «کینه‌توزی و دشنام و بهتان»!

علی شریعتی